

Małgorzata Sikorska

Pierwsze polskie wybory samorządowe w mieście Bydgoszczy

Rok 1920. Nareszcie „Orędownik miejski dla Bydgoszczy” zamiast „Bromberger Stadt - Anzeiger”! Nareszcie niepodległość! Nareszcie wolność i demokracja! Dla Bydgoszczy nastął jeden z najpiękniejszych, ale i najtrudniejszych okresów w dziejach polskiego miasta.

20 stycznia 1920 roku Bydgoszcz po 148 latach powróciła do Macierzy. 14 stycznia 1920 Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej ustanowiło Jana Maciaszka Komisarzem Generalnym Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na miasto Bydgoszcz odpowiedzialnym za przejęcie grodu od Niemców. Na wniosek bydgoskiej Rady Ludowej został też komisarycznym prezydentem Bydgoszczy i 19 stycznia przejął klucze do bram z rąk niemieckich. Miasto zaczęło tętnić życiem politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Pojawiły się nowe wyzwania i nowe problemy. Pierwsze wybory do Rady Miejskiej odbyły się 21 grudnia 1921 roku.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z marca 1921 roku ustanawiała samorzady terytorialne instytucjami samodzielnymi o szerokich kompetencjach. Instytucje owe funkcjonowały oczywiście wcześniej. Władze polskie dążyły do unifikacji samorządów. W 1933 wprowadzono ustawę „scaleniową”, która określała jednolity ustrój samorządowy w Polsce, ale też ograniczała zakres działalności samorządu terytorialnego. Ustrój władz miejskich w Bydgoszczy do roku 1933 regulowały dawne akty prawne pruskie, po odzyskaniu niepodległości jedynie spolszczone. Nie podjęto natychmiastowej decyzji o zmianie ustawodawstwa, aby zapewnić kontynuację władzy. Innym powodem były względy narodowościowe - znaczna liczba mieszkańców narodowości niemieckiej. Ludność niemiecka stanowiła niemal 30 procent populacji miasta. 30 września 1921 roku odbył się pierwszy w niepodległej Polsce spis ludności w Bydgoszczy. Według spisu było 89282 obywateli, w tym około 25000 Niemców. Zgodnie z prawem pruskim władzę w mieście sprawowała Rada Miasta - organ stanowiący (uchwałodawczy) i Magistrat - organ zarządzający (wykonawczy). Zarówno Radę Miasta jak i Magistrat można było rozwiązać, jeżeli działały niezgodnie z prawem lub naruszały interes społeczny. Wybory do Rady Miasta miały charakter pięcioprzymiotnikowy i były: powszechne, tajne, równe, bezpośrednie i stosunkowe. Każdy wyborca, który ukończył 21 lat, dysponował jednym głosem. Bierne prawo wyborcze posiadali obywatele, którzy ukończyli 25 lat.

Pierwsza komisaryczna Tymczasowa Rada Miejska w Bydgoszczy, zaprzysiężona 24 sierpnia 1920 roku (funkcjonująca do grudnia 1921 roku) i przyjęta przez Polaków z wielkim entuzjazmem, liczyła czterdziestu dwóch radnych (dwudziestu ośmiu Polaków i czternastu Niemców). Po wyborach w 1921 roku liczba radnych zwiększyła się do sześćdziesięciu (czterdziestu ośmiu Polaków, jedenastu Niemców i jedna Żydówka.). Od 2 września 1920 roku protokoły posiedzeń organu sporządzane były tylko w języku polskim. Proces repolonizacji prowadził bardzo często do konfliktów na tle narodowościowym. Poważnym problemem była zbyt duża liczba niemieckich urzędników w Magistracie i brak wykwalifikowanych urzędników polskich. Polacy byli niezadowoleni, że administracją kierują Niemcy i dominuje język niemiecki. Niemcy domagali się swoich praw, protestowali, czuli się dyskryminowani. Nie sprzyjało to stabilizacji życia w mieście. Do największych zaburzeń na tle narodowościowym doszło w czerwcu 1921 roku. Wówczas to prezydent Maciaszek ustąpił z zajmowanego stanowiska.

Początkowo Rada Miasta funkcjonowała według regulaminu pruskiego z 1913 roku. Nowy regulamin uzyskał moc obowiązującą z dniem 21 stycznia 1926 roku. Działaniami organu kierowało Prezydium (złożone z Przewodniczącego, trzech wiceprzewodniczących, sekretarza i wicesekretarzy). Kadencja rady trwała cztery lata, a jej pomocniczymi organami były komisje (utworzone z członków rady) i deputacje (złożone z członków rady, Magistratu i innych obywateli). Rada Miasta wybierała Magistrat. Posiedzenia organu stanowiącego były jawne i odbywały się przeważnie w czwartki po południu. Sprawy rozstrzygano zwykłą większością głosów. W przypadku ich równej liczby decydował głos przewodniczącego. Wśród pierwszych przewodniczących byli: Jan Teska (wieloletni redaktor „Dziennika Bydgoskiego”) i dr Jan Biziel (znany lekarz). Uchwały podejmowano przez podniesienie ręki lub powstanie. Niekiedy projekty uchwał nie były przyjmowane. Przyczyn nie należy upatrywać tylko w konfliktach na tle narodowościowym. Do częstych sporów dochodziło na bydgoskiej scenie politycznej. Antagonizmy czy awantury polityczne pomiędzy poszczególnymi ugrupowaniami zakłócały rozwój gospodarczy i kulturalny miasta.

Jak współpracować w wielonarodowościowym mieście? Jak stworzyć jednomyślny samorząd, w momencie gdy funkcjonuje tak wiele ugrupowań prezentujących odmienne poglądy? Nadzieje i obawy budziły pierwsze wybory samorządowe i pierwsza kampania przedwyborcza w grodzie nad Brdą jesienią 1921 roku. Na przebieg burzliwej jak na owe czasy kampanii ogromny wpływ miały też poważne problemy gospodarcze i wspomniane konflikty narodowościowe. Negatywny wpływ miały wewnętrzne rozbieżności i brak kompromisów. Początkowo istniały tylko dwie listy! Pierwszą tworzyła bydgoska lewica - Socjaldemokracja Niemiecka i Polska Partia Socjalistyczna, drugą - narodowe ugrupowania polskie, które stworzyły Polski Komitet Wyborczy. W skład komitetu wchodziło aż 28

podmiotów. Jeszcze przed wyborami doszło do rozłamu w PKW. Ze współpracy zrezygnowało Zjednoczenie Zawodowe Polskie i Narodowa Partia Robotnicza. Ostatecznie do pierwszych wyborów wystawiono cztery listy. Oficjalny komunikat w tej sprawie ogłoszono w listopadzie 1921. W pierwszych wyborach 21 grudnia 1921 roku najwięcej mandatów zdobyła prawica. PKW otrzymał 29 głosów. Pod względem zawodowym przeważali robotnicy, stanowiąc trzecią część rady. W kolejnych wyborach w 1925 roku zwycięstwo odniosła lewica. Zdecydowało o tym niezadowolenie społeczne z ciągle zmieniających się rządów. Jednak to prawica nadal decydowała o kierunkach rozwoju miasta.

W dwudziestoleciu międzywojennym kampania wyborcza nie była prowadzona z takim rozmachem jak dzisiaj. Główny ośrodek oddziaływania na elektorat stanowiły gazety, którymi dysponowała głównie Chrześcijańska Demokracja („Dziennik Bydgoski”), Narodowa Demokracja („Gazeta Bydgoska”, „Kurier bydgoski”) i mniejszość niemiecka (Deutsche Rundschau”). Nie kryto wówczas swoich poglądów. Na łamach prasy toczono dyskusje i bezwzględnie krytykowano konkurencję. Gazety propagowały programy poszczególnych ugrupowań politycznych. Duże znaczenie miała też agitacja podczas wieców, na których bezkompromisowo walczono o głosy wyborców. Agitację prowadził również bydgoski kler. Księża aktywnie uczestniczyli w kampanii, krytykowali ugrupowania niezwiązane z Kościołem, ambony udostępniano politykom! Podczas awantur przedwyborczych często zapomniano o współpracy, o konsekwencjach niezdrowej rywalizacji. Brakowało też refleksji po przegranej kampanii. Czyż powyższa kwestia nie jest dziś aktualna?

Bydgoszcz w dwudziestoleciu międzywojennym borykała się problemami, które były powszechne w całej Polsce. Pierwsze polskie wybory samorządowe w mieście odzwierciedliły nastroje społeczne. Młode i niedoświadczone społeczeństwo demokratyczne stanęło w obliczu poważnych kryzysów społecznych, politycznych i gospodarczych. Mimo to gród nad Brdą był jednym z prężniej rozwijających się miast II Rzeczypospolitej.

Literatura

- Historia Bydgoszczy, red. Marian Biskup, t. 2, Bydgoszcz 1999
- Jeleniewski M. K., Bydgoskie wybory 1920-1939, Bydgoszcz 1994
- Kallas M., Historia ustroju Polski X - XX w., Warszawa 1997
- Kutta J., Społeczeństwo miasta Bydgoszczy w latach 1920-1939, cz.1, [w:] Kronika Bydgoska t. 12, Bydgoszcz 1991